

УДК 930:340.15(363:4/5-44)"653"(09)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.05.1097>

ДИПЛОМАТІЯ ЛАНГОБАРДІВ ТА АВАРІВ У ПРОМІЖКУ 572/573— 610 рр.

Володимир ЛАГОДИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0677-4408>

аспірант IV року навчання, асистент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії середніх віків
та візантиністики історичного факультету,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: lagodicvolodimir@gmail.com

Огляд дипломатичних взаємин між лангобардами та аварами у період 572/573—610 років є важливим для розуміння політичних процесів у Центрально-Східній Європі раннього Середньовіччя. І в цьому полягає *актуальність* теми.

Взаємодія цих політичних утворень, зокрема на тлі протистояння з Римською імперією, відображає динаміку взаємодії поміж варварськими політіями, а також вплив Константинополя на дипломатію у регіоні.

Метою статті є аналіз еволюції відносин поміж лангобардами в епоху міжкоролів'я (574/575—584) та після відновлення монаршої влади з інтронізацією Аутарі (584—590) і Агілульфа (590—615/616), з одного боку, та Аварським каганатом — з іншого, а також визначення ролі дипломатії Константинополя як каталізатора конфліктів між цими політіями у 80-х роках VI ст. Дослідження ґрунтується на аналізі наративних джерел епохи, зокрема «Історії» Менандра Протектора, «Історії» Феофілакта Сімокатти, «Церковної історії» Іоана Ефеського та «Історії лангобардів» Павла Диякона.

Використано *методи* порівняльного аналізу, текстологічного дослідження та контекстуалізації джерел для відтворення хронології та характеру контактів поміж сторонами.

Ключові слова: Середні віки, авари, Баян, лангобарди, Агілульф, Константинополь.

Volodymyr LAHODYCH

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0677-4408>

PhD student, Faculty of History,

Ivan Franko National University of Lviv,

Assistant of the Department of Medieval and Byzantine History,

Faculty of History, Ivan Franko National University of Lviv,

1, Universytetska Street, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: lagodicvolodimir@gmail.com

THE DIPLOMACY OF THE LANGOBARDS AND AVARS IN 572/573—610

Introduction. With the migration of the latter to the north of the Danube after 557, the diplomatic system of the era underwent structural changes. The leading tendency of this process was the peculiarities of the society and economy of the Khaganate, which were «tied» to conducting permanent war campaigns. With the foreign policy activation of both the Langobards and Avars in the second half of the 6th century, the Roman Empire became their main opponent. In preparation for an invasion of its territory in 568, the Avar Khagan Bayan I (562—602) entered into an alliance with the Lombard monarch Alboin (566—572/573).

The enthronement of Agilulf in Pavia marked a new stage in the relations between the Langobards and nomads. The actual manifestation of this was organized actions against the Romans in Dalmatia during 590—603. Nevertheless, in the 610s Avars moved away from the policy of rapprochement with the Langobards, making a series of raids on the territories of Friuli and Tuscany.

The article aims to analyze the evolution of diplomatic relations between the political entities of the Lombards during the interregnum (574/575—584) and the restoration of monarchical power with the enthronement of Authari (584—590) and Agilulf (590—615/616) in Pavia on one side, and the Avar Khaganate on the other, with a focus on identifying the role of Constantinople's diplomacy in shaping these interactions.

The research methodology is based on the material of narrative sources of the era («History» of Menander the Protector's, «History» of Theophylact Simocatta's, «Ecclesiastical History» of John of Ephesus', «History of the Langobards» Paul the Deacon's), an attempt is made to reconstruct the context of relations between the political entities of the Lombards and the Avars in the period in question. Particular attention is paid to the role of Constantinople's diplomacy as a catalyst for the beginning of the nomads' campaigns against the Langobards.

Keywords: Middle Ages, Avars, Bayan, Langobards, Agilulf, Constantinople.

Вступ. Постановка проблеми. Переселившись на північ від Дунаю близько 557 р., конгломерат аварів постав новою силою у регіоні Центрально-Східної Європи. Основним чинником до посилення кочовиків стали дії їхнього нобілітету на політичній арені — укладення федеративного договору з імператором Юстиніаном I (527—565) у 557/558 р., здійснення виправ до стану антів у проміжку 558—562 рр. [1, р. 48—51], набіги на франкське королівство Австразія у проміжку 561—567 рр. [2, р. 215, 244; 1, р. 126—129]. Принагідно зауважимо, що будучи федератом Константинополя до цього часу, аварська знать не доводила до відома автократора щодо здійснення походів до сусідів. Своєю чергою, це було прямим порушенням тодішнього дипломатичного формуляру.

Не можна при цьому сказати, що прецедент дій аварів був несподіваним для римлян. Константинополь до цього часу взаємодіяв із однотипними конгломератами племен понад півтори сотні років [3, р. 48—51, 55—58, 130—138, 142—154]. Зрештою, характерним для дипломатії Імперії було створення противаг, що проявлялось в укладенні контрактів із потестарними об'єднаннями гепідів та лангобардів — безпосередніх сусідів кочовиків, які, своєю чергою, перебували у стані війни за регіон Іллірику ще з 10-х років VI ст.

Завдяки діям *quaestor exercitus* (лат. «військового квестора»; римський адміністративний та військовий чин, повноваження якого поширювались у західній частині префектури Іллірик) Юстина та *dux*'а (офіцера середнього ранку) Бона у 562 р., для Юстиніана стали відомі реальні наміри кочовиків. Слідуючи букві Менандра Протектора, перебіжчик зі стану аварів Кунімон (грец. Κουνιμων) вказав римлянам, що авари «прагнуть напасти [на них] з усіма силами, як тільки їм вдасться переправитись через річку Істр (= Дунай)» [1, р. 50—53]. Питомо, це сприяло погіршенню відносин між номадами та Константинополем, які набудуть формату відкритої ворожнечі з інтронізацією Юстина II (565—568) [1, р. 92—97, 130—145; 4, р. 428—431].

Чинником до активізації завоювань кочовиків виступила специфіка їхнього соціального розвитку. Перебуваючи на стадії «інвазії», авари були прив'язані до ведення перманентних бойових дій. Ця ж обставина визначила поступове зближення аварів із ланго-

бардами, на противагу Константинополю. До цього часу монарх лангобардів Альбоїн (566—572/573) перебував у стані війни з гепідами [5, р. 50—52; 1, р. 128—129].

Зближення Альбоїна та кагана аварів, Баяна I (562—602), у таких обставинах було логічним. У 568 р. поміж сторонами був укладений договір, який передбачав: 1) передання «десятої частини четвероногих [тварин]» лангобардів кочовикам; 2) надання «половини [отриманої] здобичі та половини землі» гепідів на лівому березі Дунаю. Терени провінції Паннонія II (зайняті до цього часу гепідами) при цьому надавалась кочовикам з можливістю повторного розселення лангобардів у разі провалу заселення Апеннінського півострова та їхнього повернення [5, р. 62—63; 1, р. 126—129; 134—137]. Зауважимо, що це положення договору, поряд з однотипною статтею *foedus*'у 557/558 р., стало підставою для воєн поміж аварами та Імперією у 568—570 рр. та 581 р. [1, р. 130—131; 224—225].

При подальшому огляді сторінок дипломатії поміж лангобардами та аварами варто розуміти, що договір 568 р. укладався, подібно до інших домовленостей, поміж представниками *barbaricum*'у — на підставі особистої угоди поміж правителями. Відповідно по смерті одного з них контракт вважався розірваним, якщо не поновлювався. За підсумками подій 568 р. протодержава гепідів була ліквідована союзниками [5, р. 50—51], а лангобарди на чолі з Альбоїном розпочали переселення на Апенніни [5, р. 64—68; 2, р. 244]. У таких обставинах західний фронт протодержави кочовиків межував із володіннями лангобардів (іл. 1).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємини поміж сторонами по смерті Альбоїна до 90-х років VI ст. відображені у низці творів сучасників. Місце серед них займають «Церковна історія» Іоана Ефеського [4], «Історія» Феодіакта Сімокатти [6] та однойменний твір Менандра Протектора [1]. Окреслені твори є характерними для римського історичного опису епохи, попри суттєву різницю в жанрах. Так, Іоан, будучи кліриком, своєю магістральною метою вважав написання «всесвітньої» хроніки світу від його постання. Питомо, що в цьому контексті події політичного буття Ойкумени відійшли на задній план. Незважаючи на це, наратив розділів 30—32 6 частини III книги «Цер-

Іл. 1. Орієнтовні межі Королівства лангобардів та Аварського каганату після переселення Альбоїна з Паннонії та Норіку до Апеннінського півострову 568 р. Джерело зображення: imgur.com

ковної історії», що торкається місії спатарія (від грец. *σπαθῆριος*, транслітерація з лат. *spatha-lator*, «мечоносець»; почесний ранг у структурі чиновників Імперії V—VI ст.) Нарсеса до стану лангобардів у 581 р. [4, с. 442—444] є унікальним.

Феофілакт, подібно до свого попереднього сподвижника, Менандру Протектору, є представником «політичної» школи історіописання, продовжуючи цим справу автора першої половини VI ст. Прокопія Кесарійського [7, с. 1—8]. Плеяда критичних оглядів, присвячених доробку Феофілакта та Менандра (як і дотичність цієї теми до проблематики розвідки) не дозволяє нам концентрувати свою увагу на огляді їхнього внеску до тодішньої історичної прози [8, с. 54—55, 137—149; 9, р. 28—55]. Обмежимося констатацією того, що відтворення картини взаємин на політичній мапі епохи неможливе без посилування доробком Феофілакта та Менандра. Обидва автори, найімовірніше, були юристами та мали патронів серед знаті Константинополя. Останнє, своєю чергою, вплинуло на широке коло інформаторів та матеріалу, який опрацьовували літератори.

Повідомлення стосовно дипломатії поміж наступниками Альбоїна й кочовиками наводяться у IV книзі «Історії лангобардів» Павла Диякона [5, р. 95—151]. Незважаючи на вторинний характер «Історії...», наратив Павла щодо зближення Агілульфа з аварами після 590 р. та виправ кочовиків до Венеції у 10-х роках VII ст. є унікальним. При цьому автохтонні твори лангобардів першої половини VII ст., зокрема едикт короля Ротарі (636—652) [10, р. 1—73]

та «*Origo gentis Langobardorum*» (лат. «Походження народу лангобардів») [11, р. 1—6], не містять згадок про номадів, що може пояснюватись політичною кон'юктурою доби. Дотичний інтерес для нашого огляду представляють матеріали IV, V та VI книг «Історії франків» Григорія Турського [2, р. 182—463], а також уривок № 45 т. зв. «Хроніки Фредегара» [12, с. 24—25].

Характерним для перелічених авторів є фрагментарні згадки хроністами контексту лангобардо-аварських взаємин. Підстави для цього полягають у контексті епохи: автохтонні письмові пам'ятки лангобардів [10, р. 1—73; 11, р. 1—6] датовані, починаючи з 643 р. [3, р. 275—276], та не містять відповідної інформації. Водночас у останній декаді VI ст. чільними темами римських хроністів стало відображення кампаній супроти аварів у Іллірійській префектурі [1, р. 130—145, 148—151, 222—227, 238—243; 6, р. 58—66, 92—103, 197—208, 228—236, 245—252] та Сасанідів [1, р. 150—155, 156—159, 164—171, 202—215; 6, р. 66—67, 72—92, 103—162, 167—189]. Франкські хроністи були зайняті головно відображенням подій міжусобиці 561—616 рр. [2, р. 214, 224, 254—257, 259—263, 273—277, 324—327, 427—431], а також взаєминам із «Державою Само» [12, с. 25—27, 40—41]. Авари ж, подібно до інших кочових політиях раннього Середньовіччя, не залишили по собі автохтонних наративних творів.

Як наслідок, контекст дипломатії поміж лангобардами та аварами розкритий у критичних оглядах поодинокі. Так, особливості політогенезу лан-

гобардів та аварів були побіжно розкриті Дж. Бюрі [3, р. 261—272], В. Полем [13, р. 60—68] та А. Павлюком [14, с. 177—182; 15, с. 115—121]. Серед дослідників, які торкались специфіки становища мілітарної системи Римської імперії в окреслений період, варті згадки Е. Калделліс та М. Крузе [16, р. 82—91], а також Е. Штайн [17, с. 103—113]. Епізоди взаємодії поміж лангобардами та аварами за 568 р. й 581 р. були розглянуті нами раніше [18, с. 109—111; 19, с. 7—12].

Мета статті — огляд дипломатії поміж нобілітетом лангобардів та аварів упродовж 70-х років VI — початку VII ст. на основі матеріалів римських, лангобардських та франкських наративних джерел періоду.

Основна частина. Попри успіх виправи лангобардів до Апеннін з мілітарної точки зору [5, р. 71], особливістю королівської влади у германців була слабкість інституту монарха. Як наслідок, по смерті Альбоїна внаслідок змови його дружини Розамунди та нобілів Гельмігіса та Передея, у середовищі знаті лангобардів розпочалась криза [5, р. 81—85; 2, р. 244—245]. Прояви цього явища були помітні й у вбивстві короля Клефа (572/573—574) «одним із його наближених» [5, р. 86]. У той же час, за даними Павла, казна Королівства перейшла до екзарха Равенни Лонгіна [5, р. 85—86]. Питомо, окреслені події сприяли відцентровим тенденціям у Королівстві та початку т. зв. «епохи герцогів», яка тривала до інтронізації у Павлі Аутарі (584—590) [5, р. 86—94].

Наративні джерела не надають чітких свідчень щодо поновлення Клефою договору з аварами. Дотично, на вбереження контракту в силі може вказувати антиримська політика монарха, за часу правління якого римляни «убиті задля отримання здобичі, обкладені поборами та поневолені» [5, р. 85—86]. Тим не менш, дії Клефи, найімовірніше, були продиктовані причетністю римлян до смерті Альбоїна. «Захоплення та підкорення більшої частини Італії» герцогами до 592 р., про яке інформує Павло Диякон [5, р. 93], не може розглядатись проявом союзу, укладеного поміж Альбоїном та Баяном. Опосередковано, на це вказує відсутність будь-яких повідомлень у римських джерелах періоду стосовно можливих контактів поміж сторонами до 80-х років VI ст.

Станом на 571—90-і роки VI ст., для лангобардів, окрім закріплення на Апеннінах, існував «північний» вектор експансії, спрямований на терени Галлії, Аквітанії та Бургундії [5, р. 94—96; 2, р. 245—246, 249—250, 320, 386—392]. Емоційні описи Григорія Турського щодо нашествия у ці регіони лангобардів, «які влаштовували таку різанину [...], що неможливо було злічити тіла вбитих» [2, р. 246], вказують про масштаби виправ у стан франків на цей час. При цьому, на час 568—570 рр. проходила війна поміж аварами та Константинополем за терени провінції Паннонія II префектури Іллірик [1, р. 130—145, 148—151]. Зауважимо, що за цей період римські хроністи не надають інформації щодо допомоги аварам з боку лангобардів. Ця обставина є особливо примітною: зважаючи на «етнографічний інтерес» Менандра щодо сусідів Імперії, факт допомоги з боку союзника навряд міг бути проігнорований хроністом. Для зрівняння, у «Історії» подано характеристику договору 567 р. поміж Баяном та королем Австразії Сигібертом I (561—575) [1, р. 126—129], описаного як факт зближення варварів задля ослаблення Константинополя.

З остаточною деградацією королівської влади у середовищі лангобардів та переданням владних повноважень герцогам (станом на бл. 575 р. Павло налічує 35 нобілів з їх числа [5, р. 86—88;]; автор т. зв. «Хроніки Фредегара» — 12 [12, с. 24]), гіпотетичне поновлення договору з аварами було унеможливлене. Дотичні свідчення щодо взаємодії сторін датовані осінню 581 р. Слідуючи наративу «Церковної історії» Іоана Ефеського, у ході облоги номадами римського міста Сирмій (лат. *Sirmium*, суч. Сремська Митровиця, Сербія), імператором Тиберієм II Констянтином (578—582) до стану лангобардів була спрямована «таємна місія, аби розпалити їх [лангобардів] до повстання у тилу [аварів]» [4, р. 442—443]. Однак, очільник посольства, спатарій Нарсес загинув під час подорожі, що визначило провал дипломатичної місії [4, р. 443—444]. Факт спрямування Тиберієм II посланців до лангобардів чітко вказує на анулювання союзу, укладеного у 568 р. Зауважимо, що зближення лангобардів та Константинополя на цей період підтверджує матеріал Менандра від 578 р. щодо місії римського патриція Памфронія до Константинополя, якого імператор скеровував «заставити когось із вож-

дів народу лангобардів стати на бік римлян з усією силою» [1, р. 196—197]. Безпосереднім наслідком цього стало припинення облоги Риму того ж року [17, s. 106—107].

Інформацію, яку можна протрактувати у ключі погіршення відносин поміж аварами та лангобардами, подає Феофілакт Сімокатта. Так, при описі виправи номадів у провінцію Фракія у 589 р., хроніст засвідчує службу «іпостратига (грец. *υποστράτηγος*) Дроктона, лангобарда за походженням» у середовищі *magisterium militum per Thracias* (лат. «військового магістра Фракії», офіцера вищого рангу, керівника регіонального угруповання Імперії на Балканах) Пріска, який «здобув варварів хитрощами» [6, р. 102—103]. Попри відсутність інформації щодо інших епізодів служби Дроктона, сумнівно що представник союзного аварам етносу підняв би на них зброю.

У цілому, наратив Феофілакта дозволяє припустити, що поміж аварами та лангобардами на час правління Аутарі могло бути збройне протистояння. Дотично, це підтверджує матеріал Павла Диякона, який вказує про перехід на бік римлян бл. 585 р. герцога Дроктульфа. Однак, Павло чітко характеризує Дроктульфа як «герцога, що отримав титул завдяки своїм заслугам (= не лангобарда)», який перейшов на бік римлян «за першої ж нагоди помститись за свою неволю, будучи свевом чи алеманом за походженням» [5, р. 118—119].

Зіставивши матеріал Павла та Феофілакта, можна припустити, що воїни Дроктульфа (або їх частина) були переміщені на Дунайський лімес супроти аварів, за вказівкою автократора Маврикія (582—602) не пізніше 589 р. Поряд із цим, матеріал т. зв. «Хроніки Фредегара» інформує щодо «прохання до миру та захисту від кожного герцога [лангобардів]», спрямованого до імператора Маврикія не раніше 582 р. [12, s. 24]. Зважаючи на те, що саме на час правління автократора протистояння з аварами набуло характеру *bellum internecivum*, факт примирення лангобардів та Імперії навряд міг бути проігнорований Баяном.

Підтвердження факту збройного протистояння поміж аварами та лангобардами у 80-х роках VI ст. міститься у четвертому уривку IV книги «Історії лангобардів». Слідуючи наративу Павла Диякона, близько 590 р. монарх лангобардів Агілульф (іл. 2) «укавав мир з аварами» [5, р. 152]. Формулювання Павла у цьому контексті можемо трактувати бук-

Іл. 2. Срібна пластина каркасного шолому зі сценою тріумфу/ коронації монарха лангобардів Агілульфа (590—615/616) (у центрі композиції, на троні). Національний музей Барджелло, Флоренція). Джерело зображення: caffetteriadellemore.forumcommunity.net

вально — як завершення війни з Баяном. Приблизно у цей же час Павло вказує на спрямування аварських «посланців до Медіолануму» з метою укласти домовленість із лангобардами [5, р. 159]. Близько 593 р. відбулось укладення «вічного миру з аварами» [5, р. 167], який, імовірно, можна розглядати як військовий договір, спрямований супроти Імперії.

Окремим питанням у цьому контексті є підстави для зближення Агілульфа та Баяна у 590—593 рр. Найбільш імовірно, це було продиктовано успішними діями римлян та їх союзників на Апеннінах та Балканах. Так, близько 588 р. Дроктульф, з присвоєнням йому рангу *dux*’а, деблокував Равенну, взяту до цього часу в облогу лангобардами [5, р. 119]. У 589 р. відбулось укладення договору поміж Маврикієм та королем франків Хільдебертом II (570—595/596) [5, р. 136—137]. У цьому ключі, останній здійснив виправи на Медіоланум, твердиню Белінціона та Верону [2, р. 452]. Того ж року *magister militum per Thracias* Пріск завдав номадам серії поразок на теренах провінцій Фракія та Мезія І Іллірійської префектури та форсував Дунай [6, р. 198—208]. Упродовж 592—593 рр., завдяки зусиллям екзарха Равенни Романа, римляни відбили низку укріплених поселень у Лаціо та Емілія-Романьї, зокрема Сутрій, Полімарцій, Амерію, Перузію та Лудеолі [5, р. 154—156]. Таким чином, сполучення поміж Римським дукатом та Равенною по *Via Flaminia* (лат. Фламінієва дорога) було поновлене.

Іл. 3. Вершник у ламелярному (?) обладунку із бранцем. Сцена із посудини № 2. Скарб із Надь-Сент-Міклоша, Художній музей Відня). Джерело зображення: www.kornbluthphoto.com

Брак джерельних свідчень не дозволяє відтворити положення договорів 590 р. та 593 р. Однозначно можна стверджувати, що: 1) примат у налагодженні відносин у 590 р. належав Агіульфу [5, р. 152]; 2) король та каган обумовили надання взаємної військової допомоги супроти римлян, що опосередковано підтверджується матеріалом IV книги «Історії лангобардів» [5, р. 165, 167, 170—171]. Як наслідок, у 593 р. лангобарди надали аварам «робітників задля спорудження кораблів, за допомогою яких каган захопив певний острів у Фракії» [5, р. 165].

У проміжку 593—602 рр. авари та лангобарди здійснили спільну виправу на римські володіння у Істрії, де «спустошили все вогнем та грабунками» [5, р. 167]. Імовірно, певне погіршення зносин поміж сторонами настало у 598 р., з укладенням мирного договору поміж Маврикієм та Агіульфом. Однак, із взяттям у полон доньки монарха екзархом Калініком у 602 р., бойові дії на Апеннінах поновились. Того ж року Агіульф «виступив з Медіоланума разом зі склавинами, яких прислав [...] володар аварів», захопивши у римлян Падую [5, р. 170—171]. Однак, «потепління» у зносинах лангобардів та аварів було нетривалим. Розрив союзу 593 р. збігся у часі з початком правління у Константинополі Іраклія (610—641).

Слідуючи наративу Павла, близько 610 р. «король аварів із великим числом воїнів рушив на терени Венеції» [5, р. 179], що належала лангобардам. Слідуючи наративу Павла, виправа аварів, попри виступ супроти них герцога Гізульфа «з усіма лангобардами, яких той зумів зібрати» [5, р. 179], завершилась розграбуванням фортеці Форум Юлія на півночі Апен-

нін та взяттям певного числа бранців із числа нобілітету лангобардів [5, р. 180—187] (іл. 3). До кінця правління Агіульфа у 615/616 р., спроб поновити союз з аварами не відбувалось. Припускаємо, на це вплинуло зміщення чільного вектору експансії номадів супроти Константинополя, що підтверджується наративом «Пасхальної хроніки» та «Хронографії» Феофана Сповідника [20, р. 165; 21, р. 433—444]. Цьому, у свою чергу, сприяв колапс системи оборони Імперії вздовж Дунаю внаслідок переведення *magisterium militum* (лат. «військові магістерії», польові корпуси римського війська) на Схід починаючи з 602 р. [16, р. 90—91] З цього часу, аж до 60-х років VII ст., повідомлення щодо взаємин лангобардів та аварів у наративних джерелах відсутні. Чільною причиною цього є, поряд із концентрацією номадів на війні з Константинополем, ослаблення Каганату упродовж 30-х років VII ст. внаслідок повстання склавинів та кризи у середовищі правлячих родів нобілітету [12, s. 25—27; 44].

Висновки. У результаті, на основі розгляду римських, лангобардських та франкських наративних джерел, можна дійти висновку щодо поетапного розвитку дипломатії поміж лангобардами та аварами упродовж 70-х років VI — початку VII ст. Серед цього відтинку можна виділити періоди:

1) відносної стабільності поміж сторонами у період 568—578 рр. На цей час, попри формальний розрив договору, укладеного поміж Альбоїном та Баяном, взаємини поміж лангобардами та аварами не погіршились. Причинами цього є паралельні виправи як номадів, так і лангобардів у стан римлян на Балканах та Апеннінах відповідно;

2) відтину 578—590 рр., що характеризується розгортанням дипломатичного, а опісля збройного протистояння. Чільна заслуга у цьому контексті належить курсу автократів Тиберія II Константина та Маврикія, спрямованого на примирення із лангобардськими герцогами та надання їм матеріальних субсидій. Чільним його проявом є перехід герцога Дрокульфа на службу Імперії;

3) примирення Альбоїна та Баяна упродовж 590—593 рр. з подальшим укладенням військового союзу супроти Константинополя. Підставою для цього були успішні кампанії римлян у стан як лангобардів, так і аварів;

4) здійснення лангобардами та аварами спільних виправ упродовж 593—603 рр. На цей же період

припадає надання Баяном у підпорядкування Агі-лульфів склавинів, як допоміжних контингентів;

5) розрив Баяном союзу з Альбоїном у 610 р. та здійснення номадами принаймні одного походу у до Венеції та Фріульського герцогства. При цьому письмові джерела не подають інформації щодо можливих підстав до розриву домовленості. Можна стверджувати, що лангобарди були, очевидно, неготові до дій аварів. Незважаючи на це, поновлення виправ аварів до Апеннін відбудеться лише у 60-х роках VII століття.

1. *The History of Menander the Guardsman. Introduction essay, text, translation and historical notes* Blockley R. Liverpool: Francis Cairns, 1985. VII + 307 p.
2. *Sancti Georgii Florentii Gregorii, episcopi Turonensis, Historiae Ecclesiasticae Francorum libri decem ex duobus codd. mss. nunc primum, cura leglay et teulet, collatis.* T. 1. Parisiis: Apud Jules Renouard, 1836. XIV + 516 p.
3. Bury J. *The Invasion of Europe by the Barbarians. A series of lectures.* London: Macmillan and Co. Limited, 1928. XII + 296 p.
4. *The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus.* Translated by Smith R. Oxford: University Press, 1860. XLV + 463 p.
5. *History of the Langobards by Paul the Deacon.* Translated by Foulke W. Philadelphia: University Press, 1907. XLII + 437 p.
6. *The History of Theophylact Simocatta.* Translation with introduction and notes Whitby M., Whitby M. Oxford: University Press, 1986. 340 p.
7. Riemenschneider J. *Prokop und der soziale Kosmos der Historiographie. Exkurse, Diskurse und die römische Gesellschaft der Spätantike.* Boston; Leiden: Brill, 2024. X + 260.
8. Жданович О. Візантійська імперія і варварський світ у Менаандра Протектора: дис. ... д-ра істор. наук: 07.00.02. Київ, 2021. 344 с.
9. Whitby M. *The emperor Maurice and his historian: Theophylact Simocatta on Persian and Balkan Warfare.* Oxford: Clarendon Press, 1988. XIV + 388 p.
10. Edictus Rothari. *MGH Fontes (Iuris 2).* Hannoverae: Apud Weidmannos, 1869. P. 1—73.
11. Origo gentis Langobardorum. *MGH SS rer. (Lang 1).* Hannoverae: Apud Weidmannos, 1878. P. 1—6.
12. *Die Chronik Fredegars und der Frankenkönige, die Lebensbeschreibungen des Abtes Columban, der Bischöfe Arnulf, Leodegar und Eligius, der Königin Balthilde.* Übersetzt von Abel O. Leipzig: Verlag der Dyk'schen Buchhandlung, 1888. XXV + 187 s.
13. Pohl W. *The Avars. A Steppe Empire in Central Europe (Pp. 567—822).* Itacha and London: Cornell University Press, 2018. 636 p.
14. Павлюк А. Франко-лангобардські відносини за «візантійської реконкісти» в Італії (584—590 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Історія».* 2014. Випуск 25. С. 177—182.
15. Павлюк А. Характер лангобардського завоювання Італії (568—584 рр.). *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис «Галичина».* 2013. № 22—23. С. 115—121.
16. Kaldellis A., Kruse M. *The Field Armies of the East Roman Empire (361—630).* Cambridge: University Press, 2023. XVIII + 205 p.
17. Stein E. *Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches vornehmlich unter den Kaisern Justinus II u. Tiberius Constantinus.* Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1919. VIII + 199 s.
18. Лагодич В. Місія спатарія Нарсеса до лангобардів 581 р. *LAUREA VI. Античний світ і Середні віки: Наукові читання пам'яті професора Володимира Івановича Кадєєва.* Харків, 2025. С. 109—111.
19. Лагодич В. Обставини укладення та положення договору 568 р. поміж лангобардами та аварами. *Етнічна історія народів Європи.* 2024. Вип. 72. С. 7—12. DOI: <https://doi.org/10.17721/2518.1270.2024.72.01>
20. *Chronicon Paschale 284—628 AD.* Translated with introduction and notes by Whitby M. and Whitby M. Liverpool: University Press, 2007. XXIX + 239 p.
21. *The Chronicle Of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284—813.* Translated with Introduction and Commentary by Mango C. and Scott R. Oxford: Clarendon Press, 1997. C + 744 p.

REFERENCES

- Blockley, R. (Ed.). (1985). *The History of Menander the Guardsman.* Liverpool: Francis Cairns.
- (1836). *History of the Franks by the Saint Gregory of Tours (Vol. 1).* Paris: Jules Renouard [in French].
- Bury, J. (1928). *The Invasion of Europe by the Barbarians. A series of lectures.* London: Macmillan and Co. Limited.
- Smith, R. (1860). *The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus.* Oxford: University Press.
- Foulke, W. (1907). *History of the Langobards by Paul the Deacon.* Philadelphia: University Press.
- Whitby, M., & Whitby, M. (Ed.). (1986). *The History of Theophylact Simocatta.* Oxford: University Press.
- Riemenschneider, J. (2024). *Procopius and the social cosmos of historiography. Digressions, discourses and Roman society in Late Antiquity.* Boston; Leiden: Brill [in German].
- Zhdanovych, O. (2021). *The Byzantine Empire and the barbarians the work of Menander Protector.* Doctoral dissertation. Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Whitby, M. (1988). *The emperor Maurice and his historian: Theophylact Simocatta on Persian and Balkan Warfare.* Oxford: Clarendon Press.
- Edictum, Rothari. (1869). In: *MGH Fontes (Iuris 2, pp. 1—73).* Hanover: Weidmannos [in Latin].

- (1878). Origin of the tribe of the Langobards. In: *MGH SS rer.* (Lang 1, pp. 1—6). Hanover: Weidmannos [in Latin].
- Abel, O. (1888). *The Chronicle of Fredegar and the kings of the Franks, the biographies of Abbot Columban, Bishops Arnulf, Leodegar and Eligius, Queen Balthilde*. Leipzig: Verlag der Dyk'schen Bechhandlung [in German].
- Pohl, W. (2018). The Avars. *A Steppe Empire in Central Europe* (Pp. 567—822). Itacha and London: Cornwell University Press.
- Pavliuk, A. (2014). Diplomatic Relations between Franks and Langobards during the «Reconquista of Byzantine» in Italy (584—590). *Bulletin of the Precarpathian University. Series «History»* (Issue 25, pp. 177—182) [in Ukrainian].
- Pavliuk, A. (2013). The Character of the Langobard Conquest of Italy (568—584). *The scientific, cultural and educational local history journal «Halychyna»*, 22—23, 115—121 [in Ukrainian].
- Kaldellis, A., & Kruse, M. (2023). *The Field Armies of the East Roman Empire (361—630)*. Cambridge: University Press.
- Stein, E. (1919). *Studies on the history of the Byzantine Empire, especially under the emperors Justinus II and Tiberius Constantinus*. Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung [in German].
- Lahodych, V. (2025). Embassy of Spatharius Narses to the Lombards in 581. *Proceedings of the LAUREA VI. The Ancient World and the Middle Ages: Scientific readings in memory of Professor Volodymyr Ivanovych Kadeev*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Lahodych, V. (2024). The circumstances of concluding and the provisions of the 568 Agreement between the Langobards and Avars. *Ethnic History of European Nations*, (Issue 72, pp. 7—12) [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.17721/25181270.2024.72.01>
- Whitby, M., & Whitby, M. (Ed.) (2007). *Chronicon Paschale 284—628 AD*. Liverpool: University Press.
- Mango, C., & Scott, R. (Ed.). (1997). *The Chronicle Of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284—813*. Oxford: Clarendon Press.